

NOYOB VA YO'QOLIB BORAYOTGAN TURLAR. O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI “QIZIL KITABI”GA KIRITILGAN HAYVON VA O'SIMLIK TURLARINI MUHOFAZA QILISH

Yo'ldoshova Munira Nurullo qizi
Zokirjonova Feruzabonu Xursandbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti
Aniq va Tabiiy fanlar fakulteti

Biologiya yo'nalishi (kechki) 2- bosqich 201- guruh talabalari

Usmonov Dilmurod Dolimovich

Andijon davlat pedagogika instituti Biologiya o'qituvchisi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.19479628>

Annotatsiya: Ushbu tezisdagi O'zbekistonning boy flora va faunasi, ularni muhofaza qilish zaruriyati, shuningdek, Qizil kitobning ekologik, ilmiy va ijtimoiy ahamiyati tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Qizil kitob, flora, fauna, muhofaza, ekologiya, bioxilmaxillik, barqaror rivojlanish.

Аннотация: В данной работе анализируется богатое разнообразие флоры и фауны Узбекистана, необходимость их защиты, а также экологическое, научное и социальное значение Красной книги.

Ключевые слова: Красная книга, флора, фауна, защита, экология, биоразнообразие, устойчивое развитие.

Abstract: This thesis analyzes the rich flora and fauna of Uzbekistan, the need for their protection, as well as the ecological, scientific and social significance of the Red Book.

Keywords: Red Book, flora, fauna, protection, ecology, biodiversity, sustainable development.

O'simliklar dunyosini va hayvonot dunyosini kadastr qilish vazirligi Mahkamasining 2000-yil 5-sentabrdagi 343-son bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasi o'simlik dunyosi obyektlarining davlat kadastrini yuritish tartibi to'g'risidagi nizom hamda O'zbekiston Respublikasi hayvonot dunyosining davlat kadastrini yuritish tartibi to'g'risidagi nizomga muvofiq amalga oshiriladi. Mazkur Nizom O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1992-yil -martdagi 109-sonli “O'zbekiston Respublikasining Qizil kitobi” to'g'risidagi qaroriga asosan “O'zbekiston Respublikasining Qizil kitobi”ning (bundan buyon matnda Qizil kitob deb yuritiladi) tuzilishi hamda uni yuritish tartibini belgilaydi. Hayvonlar va o'simliklar holatining davlat monitoringi Vazirlar Mahkamasining 2002-yil 3-apreldagi 111-son qarori bilan tasdiqlangan O'zbekiston Respublikasida atrof tabiiy O'zbekiston Respublikasi hududida hozirda 4400 ga yaqin oliy yovvoyi o'simlik va 2000 dan ziyod zamburug' turlari mavjud. Ular orasida jiddiy muhofazaga muhtoj ko'plab kamyob endemik va turlar ham bor. Bunday turlarning soni 300 dan ortiq bo'lib, ular O'zbekiston florasining 10-12 foizini tashkil etadi. O'zbekiston florasida juda boy bolib, guli osimliklarning 4500 turi malum, ularning 577 taga yaqini dorivor o'simliklardir. Shulardan 120 tasidan hozirgi kunda tibbiyotda keng qo'llanilib kelinmoqda. O'zbekistonda tarqalgan o'simliklarning 10-12% muhofaza qilishga muhtoj o'simliklar xisoblanadi. So'ngi yillarda bu o'simliklardan nato'g'ri foydalanish va ayovsiz yig'ib olinishi va qarovsiz qolganligi sababli turlar soni kamayib, yo'qolib ketish arafasiga kelib qolgan. Bunday o'simliklarni himoyalash maqsadida O'zbekiston Respublikasi qizil kitobi tasis

etilgan bo'lib, bu kitobga 4ta kategoria bo'yicha o'simliklar kiritiladi. O'zbekiston Respublikasi Qizil kitobi 1984-yilgi birinchi nashrida 163 tur o'simlik kiritilgan bo'lsa, 1998-yildagi nashrida bu o'simliklar soni 301taga yetdi. So'ngi 2019-yildagi yangi nashirda bu raqamlar 314 taga yetdi. Bundan ko'rinib turibdiki, so'ngi yillarda hududimizdagi o'simliklarning maydonlari va turlari kamayib bormoqda. So'ngi o'n yillik natijalar shuni ko'rsatdiki O'zbekiston hududida muhofazaga muhtoj yana 138 o'simlik turlari aniqlandi.

XULOSA. O'zbekiston Fanlar akademiyasi Zoologiya instituti hamda Botanika instituti tomonidan muntazam monitoring ishlari olib boriladi. Har yili Qizil kitob turlarining soni, yashash joylari va populyatsiya dinamikasi o'rganiladi. Sun'iy yo'ldosh kuzatuvlari, dron texnologiyalari, GPS markirovka kabi innovatsion usullar yordamida hayvonlarning migratsiya yo'llari aniqlanmoqda. Bu ma'lumotlar Qizil kitobning yangilanishiga, davlat siyosatini ilmiy asosda yo'naltirishga xizmat qiladi. Ekologik ta'lim va jamoatchilik roli Qizil kitobdagi turlarni muhofaza qilish faqat davlat tashkilotlarining emas, balki jamoatchilikning ham vazifasidir. Maktab va oliy ta'lim muassasalarida ekologik ta'lim yo'lga qo'yilgan, ekologik klublar faoliyat yuritmoqda. Har yili “Yer kuni”, “Tabiatni asraylik”, “Ekologik marafon” kabi tadbirlar o'tkaziladi. Ommaviy axborot vositalari, internet platformalar orqali Qizil kitob ahamiyati keng targ'ib qilinmoqda.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2018 yil 12-13 iyun kunlari Farg'ona viloyatiga tashrifi davomida bergan topshiriqlari va Oltiariq tumanida kengaytirilgan tarzda o'tkazilgan majlis bayoni (PD - 187).
2. Baratov P. "Tabiatni muhofaza qilish." "O'qituvchi" 1991
3. Madrahimov A. S "Ibn Sino shifobaxsh o'simliklar haqida". Toshkent. Mehnat, 1990.
4. Xamidov G'.X "O'zbekiston foydali o'simliklarini muhofaza etish" Toshkent. "Fan" 1990.
5. Abdurahmanova, M., & Raxmanova, A. (2021).
6. Alavutdinova, N., & Abdurahmonova, M. Ijodiy fikrlash ko'nikmasini shakllantirish muammolari. O'ZBEKIST, 87.
7. Chorshanbiyevich, N. F. Pedagog